

Meggyőződésem, hogy erősödniük kell a civil szervezeteknek, mert az emberekben él az igény a közösségi értékek iránt.

Szövetkezni kell a civileknek, s ebben legfőképp az intézmények segíthetik a szervezeteket.

A Grassalkovich Oktatási és Kulturális Alapítvány alapító-

ja, támogatói, kuratóriumának tagjai és alkalmazottai felkészültek, és képesek ebben az 5 évre szóló közművelődési feladatellátási szerződéses kapcsolatban a folyamatosságot biztosítani és minőséget teremteni, mert Közösséggé csak a közös dolgok élménye, a hagyományok megélése tehet.

PROTOVINNÉ ZSILINSZKY ERZSÉBET

A KÖZHASZNÚ TÁRSASÁGOK HELYZETE ÉS SZEREPE EGER KÖZMŰVELŐDÉSI TAPASZTALATAI ALAPJÁN

A téma aktualitása

Az uniós jogi szabályozás okán napirendre került a közhasznú társaságok helyzete, ezért elkészült az a törvényjavaslat (a gazdasági társaságokról szóló törvény módosítása), amely 2007. július 1-jétől tisztázni kívánja a közhasznú társaságok jogi státuszát.

Az új módosítás indoklása meghivatkozta azt az anomáliát, amely számos problémát vetett fel ezek működtetésével kapcsolatban.

Az indoklás szerint „A társaság közhasznú jellegét ... az adja meg, hogy közhasznú (a társadalom közös szükségleteinek ki-elégítését nyereség- és vagyonszerzési cél nélkül szolgáló) tevékenységet rendszeresen végez. A kht. tizletszerű gazdasági tevékenységet a közhasznú tevékenység elősegítése érdekében folytathat; a társaság tevékenységéből származó nyereség nem osztható fel a tagok között.” A közhasznú szervezetekről szóló törvény ugyanakkor hasonló fogalomhasználattal, de eltérő tartalommal határozza meg a közhasznúságot.

A két törvényi szabályozás eltérő értelmezéséből adódóan jelenleg fenntartói hozzáállás kérdése, hogy mennyiben a közhasznúság, a nonprofit jelleg a domináns, vagy a számszerűsíthető gazdasági tevékenység a hangsúlyos.

Különösen nagy dilemmát jelent ez a kulturális kht-k területén, ugyanis a kultúra-közművelődés – természetéből adódóan – elsősorban a nonprofit szektorhoz kötődik. A kicsit vizsgálatnak tekinthető helyzet kezelésére az új gt. megszüntetné a közhasznú társaságot, mint jogi személyt, és bevezetné a „nonprofit gazdasági társaság”-i formát. Az elképzelések szerint tehát az ágazatban jelenleg kht-ként működő szervezetek nonprofit korlátolt felelősségű társaságként (vagy más nonprofit gt-ként) működhetnének tovább.

A kht-k életre hívása

A kht-k megalakulása az ágazatban a '90-es évek közepére tehető, és elsősorban a gazdaságossági és szakmai megújító törekvésekkel hozható összefüggésbe. A szakmai emlékezet a téma kapcsán felidézi azokat a mamut intézményeket, amelyek főként mint megyei művelődési központok funkcionáltak és elsőként kezdtek bekapcsolódni a kulturális turizmusba. Az elsősorban nagy fesztiválok szervezését magukra vállaló intézmények jelentős bevételeket, eredményeket tudtak felmutatni, amellyel arra ösztönözték a fenntartókat, hogy mérlegeljék az intézmények vállalkozói lehetőségeit az önkormányzati támogatás csökkentésével párhuzamban.

A vállalkozás irányába történő elmozdulás tehát részint az önkormányzati terhek csökkentésének lehetőségét hordozta, másrészt összecsengett a szakmai innovációs törekvésekkel. A

'90-es évek közepén érzékelhető volt, hogy szükséges a szakmának új utakat keresni, a hagyományos hierarchikus intézményrendszert nyitni egy, a környezet elvárásaira rugalmasabban reagáló struktúra irányába.

A változások lehetséges irányát három, szinte azonos időszakban hatályba lépő törvény adta meg: a kulturális ágazatot szabályozó szaktörvény, a közhasznú szervezetekről és a gazdasági társaságokról szóló törvény.

Az 1997. évi CXL. törvény a települési önkormányzatok kötelező feladatává tette a könyvtári és közművelődési feladatellátást, ami a kultúra szerepének elismertetését rendeleti szintre emelte. Az önkormányzatok megalkották helyi rendeleteiket, melyben rögzítették a kulturális alapellátásra vonatkozó kötelezettségeiket. A rendeletekkel megszilárdult ugyan a közművelődési intézményrendszer, mindezzel együtt az önkormányzatok megfogalmazták, hogy az általuk finanszírozott intézmények tevékenységét, szervezeti kereteit, a szervezetek fenntartását a társadalmi, gazdasági környezet változó feltételeihez kell igazítani.

Ennek megfelelően az eltelt néhány év alatt az átalakítások jellemzően kétirányú mozgást mutattak:

- a városi intézmények egyrészt közhasznú társaságokká szerveződtek (Egerben pl. az Ifjúsági Ház később Művészetek Háza, Városi TV),
- másrészt intézményfenntartó társulásokká váltak (Egerben pl. MMK később Bartakovics Béla Művelődési Központ, Bródy Sándor Könyvtár).

Az intézmények átstrukturálásánál minden esetben a legfőbb indok a takarékosabb gazdálkodás, ill. a megyével közös teherviselés volt.

A kht-k működtetésével kapcsolatos kezdeti „hurrá optimizmus” az átalakítást követő néhány év elteltével alább hagyott. Hosszú ideig pozitív és követendő példaként hallhatott a szakma a tatabányai művelődési központ kht-s tevékenységéről, majd a fenntartás tipikusnak mondható nehézségei ott is jelentkeztek. Az elképzelés ugyanis, hogy a közművelődésben megjelenő kht-k a korábbi évtizedekből átöröklött tárgyi-technikai-műszaki-környezeti feltételek közepette fognak nagyívű gazdálkodást produkálni, illúzióknak bizonyult.

A működtetés/működés tapasztalatai

A kht-s forma létrehozásának közvetlen jogi előzménye tehát nem volt, a költségvetési támogatást meghaladó bevétel elérése számított a legfőbb érvnek a formai váltás bekövetkeztében.

A kht-k jogállásában a működést alapvetően meghatározó szaktörvények mellett jelentős változást hozott az 1997. évi

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről, amely lehetővé tette a **kiemelkedően közhasznú szervezettel** történő minősítést. A jogi státusznak történő megfelelés feltételei (II.5.§./a/b):

– „Közhasznú tevékenysége során olyan közfeladatot lát el, amelyről törvény vagy törvény felhatalmazása alapján más jogszabály rendelkezése szerint valamely állami szervnek, vagy helyi önkormányzatnak kell gondoskodnia, továbbá

– a közhasznú társaságok tevékenységében és gazdálkodásában elsődleges szempontként kell érvényesíteni a **kiemelkedően közhasznú státusznak történő megfelelést**.

A törvény megjelenésekor kecsegtetett néhány előnnyel, elsősorban a gazdálkodás, az adományok fogadása tekintetében, de valódi hozama nem volt a közhasznú státusznak.

Sőt a pályázati rendszer kezdetben inkább a társasági létet tekintette elsődlegesnek a közhasznú státusszal szemben, ezért a kht-s pályázóknak jó ideig kellett magyarázkodniuk, mire befogadták pályázataikat a nonprofit szektorban.

Az új formában történő működtetés tapasztalatait csak néhány év elteltével lehetett elemezni. Mára már látható, hogy a társaságok többsége alulfinanszírozott, a **folyamatos feladathívulást** nem követi a terheléssel arányos támogatás növekedés, ezért a társaságok többsége működési zavarokkal küzd. Az önkormányzati támogatás szinten tartása és a bevétel-növelési kényszer a legtöbb társaságban irracionális helyzetet teremt, amely alapjaiban kérdőjelezi meg a nonprofit szolgáltató szerepet.

A bevétel-növelési kötelezettség teljesítésének szinte mindenütt hasonló korlátai vannak:

– a kulturális kht-k üzleti lehetőségei között minimális mozgásteret biztosít a vagyonnal történő gazdálkodás, ugyanis az alapfeladatok teljesítése ugyanazzal az eszközparkkal és infrastruktúrával történik, amelyből a többletbevételek származhatnak (helyiségek, eszközök),

– szabad kapacitás módjával áll rendelkezésre (nem jellemző vendéglátóegységek működtetése, kereskedelmi szálláshelyeket közvetítése, nem áll rendelkezésre csak kölcsönzésre szánt technikai eszközpark, stb.).

Az igény, amely önkormányzati oldalról az évről évre egyre magasabb bevétel elérését célozza, nem számol azzal, hogy a kht-k jelenlegi infrastruktúrája, az üzleti szféra irányába mutató szolgáltatásai (jellemező módon) nem versenyképesek. A piac részéről jelentkező igények a jelenleg általánosnak mondható környezeti feltételek között (helyiségek felszereltsége, állapota, eszközpark állaga) nem teljesíthetők maradéktalanul.

A működés problémáit tehát elsősorban a fenntartók részéről megfogalmazódó reális elvárásokkal lehetne kezelni, amelynek kiinduló pontja, hogy az önkormányzati feladatokat ellátó, **kiemelkedően közhasznú tevékenységet végző szervezetek alaptevékenységét meg kell finanszírozni**. A kht-k üzletszerű tevékenységből származó többletbevételei a szakmai színvonal növelését és az infrastruktúra fejlesztését, egyedi kulturális kínálat kialakításának lehetőségét biztosíthatják.

A működési zavarokkal kapcsolatos végső következtetés viszszavezet a kiinduló ponthoz: a fentiek alapján megállapítható, hogy a működési zavarok eredője a társaságok tisztázatlan jogi státusza és ezek zavaros értelmezése. A kht-k ugyanis formailag

korlátolt felelősségű társaságként működnek, azaz gazdasági társaságot szimulálnak, tartalmilag, a tulajdonosi feladatokból adódóan azonban a közművelődési kht-k nonprofit szervezetek, amelyeknek alaptevékenységét meg kellene finanszírozni.

Az új törvény bevezetéséig a további működést illetően néhány alapvető megoldás kínálkozik a működési zavarok kiküszöbölésére:

– A tényleges lehetőségekre alapozott, jól kidolgozott közhasznú megállapodást kell kötni a társaságoknak az önkormányzatokkal, amelyben pontosan meg kell határozni a tulajdonos önkormányzatok elvárásait és a teljesítéshez biztosítható pénzügyi, tárgyi és szervezeti feltételeket.

– Indokolt, hogy a társaságok éves üzleti terve összhangban legyen a település más kulturális feladatokat ellátó intézményeinek munkatervével.

– A társaságokban is pontosan meg kell fogalmazni az alkalmazottak iránti teljesítmény elvárásokat.

A hatékonyabb gazdálkodás érdekében

– nagyobb hangsúlyt kell fordítani a marketingre, ezen belül meg kell találni az értékesítés új formáit,

– a nonprofit szektorhoz igazodó érték-ár egyensúllyal növelni kell az alaptevékenység bevételeit,

– hosszú távra kidolgozott szakmai koncepciókat kell készíteni és (részprojektekkel, projekt tervek elkészítésével) részt kell venni uniós pályázatokon,

– kooperálni kell más ágazatokkal (idegenforgalom, oktatás, területfejlesztés stb.).

A kht-k, mint a PCM gyakorlat követői

Felvetődhet a kérdés, hogy miért ítéli a szakma és a kht-kban tevékenykedők önmaguk is – a problémák ellenére – hatékonyabbnak ezt a szervezeti formát, mint a költségvetési intézményi kereteket?

A legmeggyőzőbb érv, hogy a kht-s szervezeti keretek teret engednek a **kreativitásnak**, a **szabadabb gazdálkodásnak**, mindezzel együtt az **innovációnak**. Nem véletlen tehát, hogy a kht-s szakemberek már évekkel ezelőtt magukénak vallották azt az uniós értékrendet, amit a menedzser kultúra takar. A PCM, azaz projekt-ciklus menedzsment (menedzser kultúra) egy uniós értékvilágot szimbolizál, amelyben a **fejlesztés és a haszon** a kulcsszavak. Ez az elsősorban területfejlesztéshez köthető, racionális tervezési és értékelési technikákat alkalmazó gyakorlat kicsit távolabb áll a hazai tradicionális világréptől, amely a kulturális, tudományos, művelődési tevékenységek meghatározottságát hangsúlyozza (KTM), és egy klasszikus értelmiségi mentalitást követ. A KTM-ben, az értelmiségi kultúrában az **alkotás** és az **öncél** a domináns.

A két értékvilág jellemzői, az azt követők magatartásformái legtisztábban a közhasznú társaságok ill. a költségvetési intézmények szervezeti keretei között mutathatók be jelenleg.

Az NKÖM Közművelődési Főosztálya és a szakma is nagy kihívás előtt áll, amikor próbálja megtalálni a két értékrend és szemléletmód közötti dimenziót, a közös nyelvet, amely hozzásegítheti az ágazatot a hosszú távú fejlődéshez.

A szakmai vitákhoz, a közművelődés megújításához minden kolléga számára nagy bátorságot kívánok.